

У статті розглянуто сутність туристично-краєзнавчої діяльності та її роль у формуванні екологічної свідомості студентів-екологів. Обґрунтовані педагогічні умови, за яких можливе формування цього духовного феномену суспільної свідомості засобами туристично-краєзнавчої діяльності.

Ключові слова: екологічна свідомість, туристично-краєзнавча діяльність.

В статье рассмотрен смысл туристическо-краеведческой деятельности и ее значение в процессе формирования экологического сознания студентов-экологов. Обоснованы педагогические условия формирования этого духовного феномена общественного сознания средствами туристическо-краеведческой деятельности.

This article deals with essence of regional tourism and its role in formation of environmental consciousness of students – ecologists. There were motivated pedagogical conditions, which gave the ability to form spiritual phenomenon of social consciousness by means of regional tourism's activity.

УДК:378.1:61:811.111

Л.С. Бірецька
м. Вінниця, Україна

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ У ПРОЦЕСІ ВИРОБЛЕННЯ ІНШОМОВНИХ НАВИЧОК ЧИТАННЯ

Постановка проблеми. Процес модернізації системи української освіти в умовах інтенсивного розвитку соціально-економічних відношень у суспільстві актуалізує проблему підвищення якості вищої освіти, що передбачає не тільки наявний певний об'єм знань за фахом, але й здатність майбутніх випускників до їх творчого застосування у реалізації завдань фахового спрямування, спроможність здійснювати іншомовне спілкування з фахівцями з інших країн, а також виконувати професійну діяльність в умовах іншомовного середовища.

Аналіз останніх наукових досліджень з даної тематики. Проблема формування іншомовних навичок у студентів немовних спеціальностей, що навчаються у вищих навчальних закладах, завжди привертала увагу дослідників. Ще десятиліття тому оптимальною відповіддю на питання: «Чого навчати студентів на заняттях з іноземної мови?» - було читання та переклад загальнонаукової та фахової літератури, тому нагальною потребою також є формування іншомовної комунікативної компетентності (Т. Аванесова, Н. Гавриленко, О. Григоренко, М. Євдокімова, В. Зикова, О. Іскандарова, Е. Комарова, Т. Кускова, Н. Кучеренко, Т. Лопатухіна, Т. Лучкіна, Ю. Маслово, Р. Мільруд, Л. Фішкова, І. Цатурова, М. Шишлота ін.). Проблема мовленнєвого спілкування привертала увагу багатьох видатних науковців: М. Бахтіна, Н. Хомського. Комунікативну функцію мови розкрито в працях лінгвістів В. Костомарова, О. Леонтьєва, Л. Щерби. Проблеми вивчення мови у мовленнєвій діяльності, з урахуванням дій, які відбуваються у процесі слухання та говоріння, змісту ролі учасників мовленнєвого акту досліджено у працях Ф. Буслаєва, Г. Пассова, О. Бодальова, О. Киричука, Н. Кузьміної, Т. Панько, О. Потебні, В. Русанівського, А. Шахматова, Л. Федоренко, С. Ярмоленко.

Мета статті. Дослідити проблему визначення іншомовної професійної компетентності на сучасному етапі розвитку науки та охарактеризувати спосіб іншомовної комунікації, як комунікативне уміння та засіб спілкування – читання.

Процес навчання іноземній мові у ВНЗ немовних спеціальностей здійснюється у певній системі на основі комунікативно-діяльнісного підходу. Оволодіння студентами вміннями іншомовного спілкування передбачає формування у них достатнього рівня комунікативної компетенції, зміст якої включає: 1) мовну компетенцію; 2) мовленнєву компетенцію; 3) соціокультурну та соціолінгвістичну компетенції; 4) дискурсивну компетенцію; 5) стратегічну компетенцію [1, с.7].

На особливу увагу заслуговує нещодавно розроблена «концепція компетентності» як провідна ідея для сучасної національної системи освіти, суть якої полягає в тому, що

«...система освіти тільки тоді може вважатися ефективною, коли її результатом буде компетентна особистість, котра володіє не тільки знаннями, моральними якостями, але й уміє адекватно діяти у відповідних ситуаціях, застосовуючи здобуті знання і беручи на себе відповідальність за дану діяльність» [3, с.273].

На основі аналізу навчальних програм, підручників, методичних посібників з викладання мов, передового досвіду викладачів визначено, що основним підходом у навчанні мов є комунікативний підхід. Комунікативної компетенції студенти набувають у процесі вивчення мови за комунікативним методом, основою якого є переорієнтація з форми на функцію, з лінгвістичної компетенції на комунікативну, з мовної правильності на спонтанність та автентичність, тобто природність комунікації. Комунікативно-орієнтоване навчання мовам передбачає розвиток знань, мовленнєвих умінь і навичок. Водночас, сучасний світ вимагає значно вищих компетенцій, ніж спілкування на елементарному рівні. Ця мета передбачає взаємопов'язаний розвиток компетенцій студентів засобами іноземної мови для підготовки їх до міжкультурного спілкування в різноманітних сферах життєдіяльності. Відправним пунктом в організації такої роботи є розуміння того, що надійний шлях перетворення навчання мови у розвиваючий процес – це можливість поставити студентів перед необхідністю вирішувати комунікативні завдання, тобто завдання спілкування, оскільки вони є важливою умовою та необхідним компонентом праці, пізнання та орієнтації людини у світі [5, с.31].

На формування комунікативної компетенції впливає низка факторів, серед яких виділяють внутрішні та зовнішні. До внутрішніх належать: мотиваційна сфера та почуття ідентичності особистості. До зовнішніх факторів відповідно включають соціальні умови: суспільство, його соціальну структуру, різницю між носіями мови у віці, соціальному статусі, рівні культури та освіти, місці проживання, також різницю у їхній мовленнєвій поведінці залежно від ситуації спілкування. Внутрішні та зовнішні фактори взаємопов'язані, зовнішні залежать від внутрішніх і навпаки [13, с.232]. Постійні зміни, що відбуваються у нашому житті та житті нашої країни, вимагають високого рівня компетентності в усіх вищезазначених питаннях, адекватної поведінки у певній соціально-психологічній ситуації для досягнення мети – бути високоосвіченою особистістю [4, с.24].

Формування відповідного рівня комунікативної компетенції відбуватиметься за наявності сприятливих дидактичних умов. Сприятливими дидактичними умовами вважаємо: врахування вікових особливостей студентів; успішну соціалізацію та сприятливі соціальні умови; відпрацювання викладачами оптимальних механізмів мовлення; стимулювання студентів до вивчення мови; впровадження прийомів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів; забезпечення студентів методичними матеріалами, що містять необхідну інформацію для комплексного формування комунікативної компетенції; розвиток пізнавальної діяльності студентів; сприятливі умови та комунікативну поведінку співрозмовників; моделювання у навчальному процесі типових ситуацій спілкування. Отже, компетентнісний підхід до вивчення мов є необхідним для успішного досягнення цілей у реальних життєвих ситуаціях майбутніх фахівців.

Проте, незважаючи на виражену тенденцію до професіоналізації викладання іноземної мови у вищому немовному навчальному закладі, його навчання здійснюється фактично окремо від формування професійної компетентності майбутнього фахівця. Як зауважує В. Теніщева, у більшості досліджень професійна іншомовна комунікативна компетенція студента виступає, перш за все, як здатність здійснювати комунікативну мовленнєву поведінку згідно з завданнями гіпотетичних ситуацій іншомовного спілкування, у навчанні відтворюється переважно зовнішня, знакова подібність, а не цілісний зміст професійної діяльності, пов'язаної з використанням іноземної мови. Як наслідок, формування у студента вищого немовного навчального закладу такої професійної компетентності, в структуру якої була б органічно інтегрована іншомовна компонента, залишається нерозв'язаною [9, с.44].

Згідно з Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти, комунікативні мовні компетенції є такими, що забезпечують людині можливість діяти, застосовуючи специфічні

лінгвістичні засоби. Комунікативна мовленнєва компетенція складається з таких компонентів, як лінгвістичні компетенції, соціолінгвістичні компетенції та прагматичні компетенції, і реалізується у виконанні різних видів мовленнєвої діяльності (сприймання, продукція, інтеракція або медіація) [3, с.273].

За Н. Ізорія, іншомовна компетентність є інтегральною особистісно-професійною якістю людини з певним рівнем мовної освіти, яка реалізується у готовності на певній основі до успішної, продуктивної та ефективної діяльності з використанням комунікативних та інформативних можливостей іноземної мови, забезпечує можливість ефективної взаємодії з оточуючим середовищем за допомогою відповідних мовних компетенцій [4, с.24].

Системний аналіз наукової літератури дозволив визначити іншомовну професійну компетентність як інтегративне особистісно-професійне утворення, яке реалізується у психологічній і технічно-операційній готовності особистості до виконання успішної, продуктивної та ефективної професійної діяльності з використанням засобів іноземної мови або в умовах іншомовної культури та забезпечує можливість ефективної взаємодії з оточуючим середовищем. У загальному вигляді сутність іншомовної професійної компетентності можна розглядати як сукупність таких компонентів, як компетенції лінгвістичного рівня, компетенції соціолінгвістичного рівня та компетенції прагматичного рівня [4].

Структура іншомовної професійної компетентності (ІПК)

Важливим видом мовленнєвої діяльності та найбільш розповсюдженим способом іншомовної комунікації, яким студенти мають оволодіти згідно з вимогами чинної програми та Державного стандарту з іноземних мов як комунікативне уміння та засіб спілкування є читання [2, с.32].

В історичному плані читання виникло пізніше усного мовлення, проте на його основі, і стало важливим засобом спілкування та пізнання. Завдяки читанню, яке робить доступною будь-яку інформацію, передається досвід людства нагромаджений у найрізноманітніших сферах трудової, творчої, соціально-культурної діяльності. Уміння читати дає можливість студентам у своїй подальшій роботі та навчанні користуватися літературою на іноземній мові для пошуку інформації за фахом, задоволення своїх читацьких чи творчих інтересів, удосконалення умінь усного мовлення і т. ін.

Читання є рецептивним видом мовленнєвої діяльності, який **включає техніку читання (ТЧ) і розуміння** того, що читається, і належить до письмової форми мовлення. Розрізняють два основних **рівні розуміння тексту**: рівень значення і рівень смислу/змісту (хоча кожен з них ще включає по декілька проміжних рівнів). Перший пов'язаний із встановленням значень сприйнятих мовних одиниць та їх безпосередніх зв'язків, другий — з розумінням змісту тексту як цілісної мовної одиниці [6, с.90]. Особливості рівнів розуміння змісту прочитаного

іншомовного тексту майбутніх лікарів пов'язані із складністю тексту, кількістю нової професійної лексики. Специфіка процесу вироблення навичок читання іноземною мовою майбутніх лікарів пов'язане також із подальшим вивченням латині.

Узагальнюючи дані наукових джерел і власних спостережень, ми виділяємо три групи студентів за рівнем сформованості навичок читання іншомовного тексту. До високого рівня включили тих студентів, які мають належну лексичну підготовку, достатній активний словниковий запас, а тому легко інтерпретують зміст прочитаного тексту. Особливо цікавляться новинками прочитаного змісту.

До середнього рівня включили тих, хто ситуативно, в основному залежно від змісту іншомовного тексту (багато загальновідомої лексики, цікавий інформативно-пізнавальний матеріал, тощо) легко справляється з читанням тексту і зацікавлено виконує додаткові завдання.

До достатнього рівня належать студенти, які мають збіднений словниковий запас, у процесі читання тексту часто послуговуються словником, що уповільнює темп читання; їм важко здійснювати якісний переклад. З огляду на сказане, ця група студентів потребує зовнішнього підкріплення і виконання роботи логічно завершеними частинами.

Мотивом читання як комунікативної діяльності є спілкування, а метою — отримання необхідної інформації, причому робота з текстом може переслідувати різні цілі: іноді потрібно лише визначити, про що цей текст, в інших випадках важливо зрозуміти основну чи нову інформацію, замисел автора, підтекст. Той, хто читає, як правило, завжди прагне отримати інформацію найбільш економним способом, тому його читання відбувається в різному темпі і характеризується гнучкістю як ознакою зрілого читання. У процесі навчання іноземної мови в ВНЗ необхідно сформувати вміння читання на комунікативному рівні, з тим щоб студенти могли розуміти: а) **основний зміст** нескладних автентичних текстів та б) досягти **повного розуміння** складніших за змістом і структурою текстів різних жанрів. студентів потрібно навчити користуватися двомовними словниками та різними довідковими матеріалами.

Для формування адекватних умінь читання велике значення має **характер текстів**: їх зміст, інформативність, цікава фабула і т. д. Від якості текстового матеріалу залежить мотивація читацької діяльності учнів. **Зміст текстів** визначає ставлення студентів до читання, а також можливості розв'язання тих освітніх і виховних завдань, які постають перед іноземною мовою як навчальним предметом. З іншого боку, структурно-сміслові та мовні особливості текстів визначають характер самого процесу читання. До іншомовних текстів для читання пред'являються певні **вимоги**, а саме:

1. Ідейно-виховна цінність текстів. Такі тексти повинні сприяти формуванню морально-етичних якостей читця.

2. Пізнавальна цінність текстів, науковість їх змісту. Тексти мають будуватися на фактичному матеріалі про країну та її народ, мова якого вивчається, а також включати відомості з найрізноманітніших галузей людських знань (науково-популярні тексти).

3. Відповідність змісту текстів віковим особливостям та інтересам учнів. Ці тексти повинні відповідати інтелектуальному рівню розвитку учнів, бути значущими для них, задовольняти їх емоційні та пізнавальні запити. Тексти для читання іноземною мовою виконують цілу низку функцій, які сприяють успішному оволодінню цією мовою.

Процес навчання читанню іноземною мовою ускладнюється цілою низкою **об'єктивних та суб'єктивних факторів**. Насамперед, викладач повинен враховувати об'єктивні **труднощі орфографічної системи** виучуваної мови, які склалися історично. Найбільш характерними з них є такі:

— кількісна неадекватність між буквами та звуками у слові, тобто між графічним і звуковим образом слова, наприклад: fatigue, nephew, daughter;

— передача одного і того ж звука різними буквами та буквосполученнями. Cat, kitchen, question. Цей перелік технічних труднощів читання далеко не повний, його можна продовжити. Окрім суто технічних/графічних труднощів читання, які студенти мають

подолати на початковому ступені навчання, доцільно назвати і деякі *мовні труднощі* текстів, котрі, у свою чергу, можуть спричиняти перешкоди для правильного розуміння змісту. Назвемо деякі з них:

– наявність багатозначних слів:

Nail – ніготь, цвях.

Calf – литка, теля.

Palm – долоня, пальма.

Pupil – учень, зіниця.

Arm – рука, військовий підрозділ.

Iris – райдужна оболонка ока, веселка;

– непряний порядок слів (інверсія):

No sooner had doctor noticed his patient than a pleasant smile touched his lips.

– складні речення та конструкції.

Згідно з виділеними етапами формування навичок і вмінь читання до системи вправ для навчання читання включаються **три групи вправ**: I група — вправи для формування навичок техніки читання;

II група — вправи для формування мовленнєвих навичок читання;

III група — вправи для розвитку вмінь читання.

В умінні читати виділяють два основних аспекти: технічний і змістовий, смисловий. **Техніка читання** включає цілий комплекс автоматизованих навичок, які зводяться, врешті-решт, до того, щоб швидко сприймати графічні образи слів, автоматично співвідносити їх зі звуковими образами та значеннями цих слів.

У процесі навчання техніки читання іноземною мовою здійснюється перенесення частини сформованих навичок читання рідною мовою у сферу іноземної мови. Це полегшує оволодіння іншомовною буквено-звуковою символікою та іншими навичками читання.

Залежно від комунікативної мети, від характеру тексту використовуються такі **види читання**: ознайомлювальне, вивчаюче та переглядове.

Висновки. Читання як вид мовленнєвої діяльності є однією з головних **практичних цілей** навчання іноземній мові. Проте не меншу роль відіграє читання у навчальному процесі як **засіб** навчання. Воно допомагає в оволодінні мовним матеріалом, в його закріпленні та нагромадженні. Так, мнемічна діяльність, яка супроводжує процес читання, забезпечує запам'ятовування лексичних одиниць і зв'язків між ними, а також граматичних явищ, наповнення граматичних структур порядку слів у структурах та ін. Читання допомагає вдосконалювати вміння усного мовлення: у процесі читання як уголос, так і про себе функціонують провідні мовні аналізатори – слухові та мовленнєво-рухові, характерні для говоріння. Уміння читати дає можливість у разі потреби підібрати необхідні друковані матеріали та препарувати їх з метою підготовки усного повідомлення. Читання має багато спільного з аудіюванням і письмом. Для цих трьох видів МД характерними є функціонування мовленнєво-рухового аналізатора у внутрішньому мовленні.

Читання іншомовних текстів розвиває мислення, допомагає усвідомити особливості системи іноземної мови і ґрунтовніше зрозуміти особливості рідної. Інформація, яку здобуває студент з іншомовних текстів, формує його світогляд, збагачує країнознавчими знаннями про історію, культуру, економіку, політику, побут країни, мову якої він вивчає. Велика розумова робота, котра виконується читцем з метою проникнення у зміст тексту, розвиває мовну інтуїцію та антиципацію, самостійність у подоланні мовних і смислових труднощів, інтерес до оволодіння іноземною мовою. Метою навчання іншомовному мовленню – є забезпечення активного володіння майбутніми лікарями іноземною мовою як засобом формування і формулювання думок у галузі повсякденного спілкування та в галузі відповідної спеціальності.

Література:

1. Бех П. О., Биркун Л. В. Концепція викладання іноземних мов в Україні //Іноземні мови. — 1996. — № 2. — С. 3-8.
2. Державний освітній стандарт з іноземної мови (загальна середня освіта) V-IX класи /керівн. автор. колективу С. Ю. Ніколаєва.— К.: Ленвіт, 1998. — 32 с.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. - К. : Ленвіт, 2003. -273 с.
4. Изория Н. М. Формирования иноязычной компетентности будущих специалистов сферы туризма в вузах культуры и искусств : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Н. М. Изория. - М., 2008. -24 с.
5. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. — К.: Ленвіт, 1999.
6. Методика интенсивного обучения иностранным языкам /под ред. Бухбиндера и Китайгородской. — К.: Вища школа, 1988.
7. Настольная книга преподавателя иностранного языка: Справочное пособие/ Е. А. Маслыко, П. К. Бабинская, А. Ф. Будько и др. — Минск: Вышейш. школа, 1992.
8. Общая методика обучения иностранным языкам: Хрестоматия /Сост. А. А. Леонтьев. — М.: Рус. яз., 1991.
9. Тенищева В.Ф. Интегративно-контекстная модель формирования профессиональной компетенции: автореф. Дис. На соискание уч. степени д. пед. наук: 13.00.01 «Общая педагогика, ист. образования» / В.Ф. Тенищева. — М., 2008. -44 с.
10. Modern Language: Learning, Teaching, Assessment. A Common European Framework of References/Council of Europe, Education Committee. — Strasbourg, 2002. — 232p.

Стаття присвячена проблемі формування комунікативної компетентності та характеристиці способу іношомовної комунікації - читанню.

Ключові слова: комунікативна компетентність, типи та види читання.

Статья посвящена проблеме формирования коммуникативной компетенции и характеристике типа иноязычной коммуникации – чтению.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, типы и виды чтения.

The article is devoted to the problem of formation of communicative competence and the characteristic of the type of foreign communicative competence – reading.

Keywords: communicative competence, types and kinds of reading.

УДК 371:316.77 + 347.96:378

**О.С. Бовдир
м. Херсон, Україна**

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ У СТУДЕНТІВ-ЮРИСТІВ

Актуальність проблеми. Процеси гуманізації суспільних відносин в Україні активізують прагнення її громадян до суспільного та особистісного самовираження й самоствердження, спонукають до свідомої участі у вирішенні корінних питань суспільного життя, пробуджують ініціативу, громадську зацікавленість, співпричетність до суспільно-політичного життя держави. Зазначена сфера людських взаємостосунків буде настільки багатою та змістовною, наскільки буде багатим і різноманітним світ окремої людини, коло її суспільних відносин. Тому комунікативна культура особистості, зокрема, юриста, безпосередньо пов'язана з реалізацією справжньої міри гуманності та людяності у спілкуванні між громадянами, є передумовою попередження між суб'єктами формального спілкування, емоційно-морального зубожіння та особистісної відчуженості.

Зростання ролі комунікації, яка поширюється в сучасному суспільстві, спричинюється як науково-технічним прогресом (мобільні телефони, електронна пошта, соціальні мережі (Skype, «ВКонтакте», «Однокласники», «Мой мир» тощо), так і інтеграцією різних видів